

Bracka

November 2020

Holtermanska baracken vid Smedjegatan 3.

Bracka var namnet på en form av fattighus, eller ”[arbetsinrättningar](#)” som de också kallades, i [Göteborg](#). Benämningen kommer från inhysningen i de militära [baracker](#) som låg på [Smedjegatan](#) och som uppförts för stadens [garnison](#) med centrum runt [Kronhuset](#).

[Kungl. Maj:t](#) stadfäste den 20 augusti 1799 reglementet för Göteborgs fattigförsörjningsanstalt, men Göteborgs fattigvårds historia går tillbaka till stadens grundläggning. Det medeltida hospitalet i [Gamla Lödöse](#) överflyttades av [Gustav Vasa](#) år 1526 till gråbrödersklostret i [Nya Lödöse](#). Sistnämnda stiftelse, av konungen benådad med en del hemmansränder, [kronotonden](#) med mera, blev i sitt efter reformationen ombildade skick Göteborgs första fattigvårdsinrättning. Att ”hamna på bracka” ansågs långt in på 1900-talet något av det värsta som kunde hända en person, det vill säga att bli beroende av fattigvård eller annan socialhjälp.

Historia

Den första inrättningen låg från 8 november 1726 vid [Stampen](#) och ända fram till sekelskiftet 1900. Det var efter förhandlingar mellan [magistrat](#) och [borgerskap](#) som insamlade medel, år 1725 användes till inköp av [burggreve](#) Hans von Gerdes [sterbhus](#) tillhöriga fabriksbyggnader, därefter benämnt ”Göteborgs Stads Fattighus.” Inrättningar fanns även på 1770-talet vid Mellangatan 12-16 i [Haga](#) (Göteborgs arbets- och fattighus, genom donation av [Niklas Sahlgren](#)), för att [1806](#) flytta in i de tidigare garnisonsbarackerna på Smedjegatan 3 i Västra [Nordstaden](#).

Stenhuset hade förvärvats av [grosshandlare](#) Martin Abraham Holterman (1766-1838) sedan [regementet](#) från 1801 hade flyttat till sin nya förläggning på Kaserntorget. Holterman skänkte huset till "Göteborgs Arbetshus- och Fattigförsörjnings-Anstalt" (inrättad 1799)^[1]. Stenhuset fick snabbt namnet "Holtermanska baracken", ett namn som snart förenklades till "Bracka". År 1832 inkluderades även grannhuset "trähuset i hörnet till [Sillgatan](#)" (nuvarande Postgatan 3 B) till fattigförsörjningen, genom ett köp från assessorn Carl Henrik Ewert (1802-1882).^{[2][3]}

Namnet *Bracka* följde sedan med när verksamheten under hösten 1855^[4] flyttade till tomten öster om [Drottningtorget](#). Det var vid en [allmän rådstuga](#) 8 januari 1852 som det beslutades att uppföra en anstalt, beräknad att till en början mottaga 600 understödstagare. I september 1855 kunde 65 kvinnor från det "Spångbergiska huset" flytta in i den östra flygeln, och i juni 1856 var anstalten färdig att mottaga de sista från den tidigare "baracken".

Huset ritades av [Adolf W. Edelsvärd](#)^[5] och byggdes på [ravelinen](#) Prins Fredrik, i närheten av [Gullbergsvassarna](#) "vilkas uttorkning och uppodling skulle bereda de arbetsföra understödstagarna sysselsättning". Detta fattighus var 104 meter långt, hade 128 rum och plats för cirka 1 100 personer. Staden hade även planer på att dra fram Norra Hamngatan över platsen för Bracka, och att Drottningtorget skulle utvidgas däröver. Norra Hamngatan skulle då bli 1 400 meter lång, men dessa planer förverkligades aldrig.^[6] År 1915 köpte [poststyrelsen](#) tomten och 1917 revs Bracka för att ge plats åt ett nytt [posthus](#).

[Göteborgshumorn](#) på sin tid, döpte huset till *Kexfabriken*, eftersom de som (tvångs-) arbetade där utfordrades med bland annat hundkex.^[7]

Lokalerna vid Drottningtorget ansågs snart otillräckliga, då antalet "fattighjon" växte, och i december 1876 väckte redaktör [Sven Adolf Hedlund](#) en motion hos stadsfullmäktige om en utvidgning och förflyttning av verksamheten till [landeriet Gibraltar](#), och följande år tillsattes en särskild beredning för frågan. Redan innan beredningen hunnit lämna sitt utlåtande, blev det akut nödvändigt att skaffa ökat utrymme och i stadens hus nr 59 i 12:e roten (det så kallade "Corinska huset") ordnades 1878 plats för 60 *hjon*, dessutom överflyttades ett femtiotal till det nya sopphuset i Haga, vid Skolgatan 25. Den 26 april 1883 beslutade stadsfullmäktige om den nya anstaltens uppförande på Gibraltarområdet i [Johanneberg](#) med 1 075 platser till en kostnad av 1 262 767 kronor. Det officiella namnet blev "Gibraltar Fattigvårds- och Försörjningsanstalt", och verksamheten drevs i samma regi och även det gick under namnet Bracka. Flytten påbörjades 3 september 1888, då 751 understödstagare togs emot. Av dessa kom från Drottningtorget 362 *arbets- och försörjningshjon*, 132 sjuka, 99 sinnessjuka, 21 ammor, 25 dibarn, 9 koltbarn och 13 skolgossar, från "Corinska huset" kom 36 kvinnor samt från Haga sopphus, 40 män och från Barnhemmet vid Järnvågen, 14 skolflickor.^[8]

1939 överfördes verksamheten till [Vasa sjukhus](#).

Läs hela artikeln om Bracka på [Wikipedia](#).

Text: Artikeln [Bracka](#) på Wikipedia, licensierad enligt [Creative Commons Erkännande-dela-lik 3.0 Unported](#)

Foto: Mattias Blomgren [CC BY-SA 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>)], från Wikimedia Commons